

کیمیای سعادت

(جلد ہفتم)

در مناسبات

امام محمد غزالی

گردآورنده: محمد حسین ذوالقدر

غزالی، محمد بن محمد، ۴۵۰ - ۵۰۵ ق.	سرشناسه
Mohammad ibn Mohammad Ghazzali	
آمیای سعادت / امام محمد غزالی	عنوان و نام پدیدآور
نشر ذوالقدر، ۱۳۹۷.	مشخصات نشر
ج. ۷.	مشخصات ظاهری
۸-۱۸۳۲-۶۰۰-۹۷۸ دوره؛ ۱-۶-۹۹۸۳۲-۶۰۰-۹۷۸ ج. ۷.	شابک
فیبا	وضعیت فهرست نویسی
۲۴۹ صفحه. - ۱. - در مکتوبات.	مندرجات
اخلاق اسلامی -- متون قدیمی تا قرن ۱۴	موضوع
Islamic ethics -- Early works to 20th century	موضوع
تصوف -- متون قدیمی تا قرن ۱۴	موضوع
Sufism -- Early works to 20th century	موضوع
نثر فارسی -- قرن ۵ ق.	موضوع
Persian prose literature -- 11th century	موضوع
BP۲۴۷/۳۵/غ۴ک۹ ۱۳۹۷	رده بندی کنگره
۲۹۷/۶۱	رده بندی دیویی
۵۲۳۶۱۳۷	شماره ی کتابشناسی ملی

نشر ذوالقدر

zolghadr_mh@yahoo.com

کیمیای سعادت

جلد ششم: در منجیات

امام محمد غزالی

خردآورنده: همد حسین ذوالقدر

چاپ اول: ۱۳۸۲

ناظر چاپ: آناهید

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۲۱۵۰۰ تومان

شابک: ۶-۱-۹۹۸۳۲-۶۰۰-۹۶۰

شابک دوره: ۸-۷-۹۹۸۳۲-۶۰۰-۸۰۸

تهران، نرسیده به میدان ونک، بالاتر از ساختمان خورشید

پلاک ۴۵۴۶، طبقه سوم، واحد ۹

© حق چاپ: ۱۳۹۷، انتشارات ذوالقدر

مقدمه

حجة الاسلام ابو حامد محمد بن محمد غزالی طوسی در سال ۴۵۰ هجری در طابریان طوس به دنیا آمد. پدرش محمد بن محمد مردی متعبد بود و پیشه بافندگی داشت و حب غزالی از همین پدر اوست. محمد دو پسر داشت: یکی محمد و دیگری احمد. این دو پسر پس از فوت پدر تحت سرپرستی ابو حامد احمد بن محمد رادکانی قرار گرفتند. محمد غزالی از رادکان مقدمات علوم دینی و ادبی را در کودکی فرا گرفت و پس از چندی تحصیل در فلسفه و جرجان به نیشابور رفت و در خدمت امام الحرمین ابوالمعالی جوینی، فقیه و استاد بزرگ شافعی به تحصیل پرداخت و فنون جدل و خلاف و کلام و مقدماتی از فلسفه را موخت و هنوز بیش از بیست و هشت سال از عمر او نگذشته بود که در علوم و فنون متدلی نشان یعنی در ادب و فقه و اصول و حدیث و درایت و کلام و جدل و خلاف و امثال این علوم ادبی و شرعی استاد مسلم شد و با این حال تا سال فوت ابوالمعالی جوینی خدمت او را ترک نگشت و بعد از آن در نزدیکی نیشابور به خدمت خواجه نظام الملک طوسی که آوازه فضل و عزم او شنیده بود، پیوست. نظام الملک مقدم او را گرامی داشت و در محضر خود مناظره‌ای میان او و فقهای ترتیب داد و بر میزان فضیلتش آگاه شد و هشت سال بعد منصب تدریس در نظام الملک داد به او محول شد، در حالی که تازه به سن سی و پنج سالگی رسیده بود.

غزالی از سال ۴۸۴ چهار سال در بغداد به تدریس و تذکر و وعظ و مناظره و تالیف و تصنیف اشتغال داشت و در همین مدت سرگرم مطالعه در کتب فلاسفه، خاصه ابوعلی سینا نیز بود. در سال ۴۸۴ یعنی در ۳۹ سالگی، تحول در روح او پدید آمد، چنان که دست از مقامات دنیوی برداشت، برادر خود احمد غزالی را در تدریس نظامیه جانشین خود قرار داد و در ظاهر به قصد سفر حج و در باطن به اندیشه سیر و سلوک و مجاهدت و ریاضت، از بغداد بیرون رفت و از سال ۴۸۸ تا ده سال بعد در شهرهای شام و جزیره و بیت المقدس و حجاز بسر برد و در تمام این مدت پیوسته به زهد و ریاضت و تالیف و تصنیف اشتغال

داشت تا در سال ۴۹۸ به طوس بازگشت و یک سال بعد به درخواست سلطان سنجر و الزام وزیرش فخرالملک بن نظامالملک از طوس به نیشابور رفت و در نظامیه آن شهر به تدریس پرداخت و تا سال ۵۰۰ در این سمت باقی بود.

در این سال غزالی به طوس بازگشت و در خانقاه و مدرسه‌ای که نزدیک خانه خود داشت به ارشاد و تعلیم شاگردان اشتغال ورزید و دیگر دعوت‌های پیگیر سلاطین و رجال را برای تدریس در مدارس نظامیه نیشابور تا بغداد نپذیرفت و به درگاه سلاطین نرفت و از هیچ کس مالی نپذیرفت و همچنان در زهد و قناعت زیست تا در سال ۵۰۵ در طوس درگذشت و در طابران به خاک سپرده شد.

عجب آن که غزالی که روزگاری درصدد تکفیر علما برمی‌آمد و به شدت بر آنان می‌باخت، رد بعد از بازگشت از سفر ده ساله و بیان نظرهای جدید که چاشنی عرفان داشت، چهار محراب سخت متعصبان خراسان شد و او را ملحد و زندق خواندند و از راه‌های گوناگون درصدد کشته شدن او برآمدند.

آثار زیادی در کلام و تفسیر و تصوف به عربی دارد و آثار مهم او به پارسی عبارتند از: مکاتیب پارسی، کیمیای سعادت، نصیحةالملوک. غزالی صرفنظر از وجوه مختلف اهمیتی که در ادبیات فارسی دارد، در نظر نیز صاحب مقام و مرتبه والایی است. او نثری شیوا، پخته، ساده، گیرا و پر مغز دارد. روانی کلام او به قدری است که حتی استدلالات عقلی را نیز در نهایت آسانی بیان می‌کند با این همه رعایت ایجاز از مختصات کلام اوست.

مهمترین اثر غزالی کیمیای سعادت است که خلاصه‌ای از احیاءالعلوم است و غزالی آن را پس از سفر ده ساله‌اش میان سال‌های ۴۹۰ تا ۵۰۰ هجری، نوشت. غزالی این کتاب را در چهار عنوان نگاهشت و بر چهار رکن نهاد. چهار رکن این شناختن نفس خویش، شناختن حق تعالی، شناختن دنیا، شناختن آخرت و چهار رکن این عبادات، معاملات، بریدن عقبات راه دین و منجیات است.

غزالی می‌خواهد به وسیله کیمیای سعادت، انسان‌ها را از صفات ناقص پاک کند و به صفات کمال بیاراید تا او از همه چیز گسسته شود و خود را به تمامی به خدای بسپارد و در او محو گردد و نهایتاً به همان سعادت که غایت صوفیان است برسد. اگرچه این کتاب ظاهراً کتابی اخلاقی و مبتنی بر دین است، غزالی در آن در حقیقت نظر خانقاهیان را دنبال کرده و اندیشه خود را، آن گونه که پس از تحوّل روحی دریافته بود، به کار برده

است.

از دیگر آثار غزالی، نصیحة الملوک است که مؤلف آن را به سال ۵۰۳ برای سلطان سنجر که از او به ملک مشرق تعبیر می‌کند، نوشت؛ بنابراین تألیف کتاب در اواخر حیات او صورت گرفته و شامل اندیشه‌های وی در پایان زندگی است. موضوع کتاب حکمت علمی و بر مبنای دین است و این روشی است که روش حکمای مشاء را که معمولاً در کتب حکمت به کار می‌برند، ندارد. غزالی این کتاب را در هدایت و راهنمایی پادشاه و درباریان و نوشته، نخست از اصول اعتقاد و ایمان سخن گفته و آنگاه ابوابی را در سیرت شاهان و بریران و دبیران و در حکمت دانایان آورده است.

نصیحة الملوک هم به فارسی و هم به عربی ترجمه شده است. همچنین ترجمه ترکی آن نیز مکرراً صورت گرفته است.

فضائل الانام من اهل حجة الاسلام مجموعه مکاتبات فارسی غزالی است که پس از مرگ وی توسط یکی از نزدیکانش گردآوری شده است. در این کتاب نامه‌هایی از معاصران غزالی که غزالی بر آن‌ها جواب نوشته نیز وارد شده است و به هر حال مجموعه ذی‌قیمتی است که نه تنها بسیاری از نکات زندگی آن مرد بزرگ را روشن می‌کند، بلکه نمونه‌های بسیار خوبی از رسائل اخوانی و سیرت فارسی را در نیمه دوم قرن پنجم نگاه داشته و حفظ کرده است. نامه‌های غزالی در این مجموعه بعضی در دفاع از عقاید وی و تقریر مقالات خاص او نگاشته شده و بعضی دیگر خبر از پادشاهان عصر و وزراء و امرا و علمای آن روزگار است.

غزالی در این نامه‌ها بیش از سایر منشآت خود از تمثیل به آیات و احادیث بهره برده است. کتاب فضائل الانام پنج باب و شامل باب‌های زیر است:

باب اول نامه‌هایی هستند که به ملوک و سلاطین نوشته شده‌اند. باب دوم نامه‌هایی که برای وزیران فرستاده شده‌اند، باب سوم نامه‌ای که به فقهاء و ائمه دین نوشته است و باب پنجم در فصول و مواعظ اوست. مؤلف در ابتدای باب‌ها و نامه‌ها یا بعد از آن‌ها توضیحاتی را افزوده است که از حیث اطلاع بر احوال غزالی اهمیت وافر دارد و خود نمونه خوبی از نثر اوایل قرن ششم است.